

овладува прилепскиот и охридско-струшкиот говор. Шапкарев останал доследен Македонец.

Д-р Трајановски на крајот од својот труд во прилог ги дава словата и драматизираниот текст.

Милан СТОЈКОСКИ

Ѓорѓи МАЛКОВСКИ, ПРОФАШИСТИЧКИТЕ И КОЛАБОРАЦИОНИСТИЧКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ГРУПИ ВО МАКЕДОНИЈА 1941-1944 ГОДИНА, Скопје, 1996.

Македонската историска наука проучувајќи ја НОВ и окупаторскиот систем во Македонија 1941-1944 година, има посветено не мал простор во расветлувањето и на проблемите сврзани со организирањето и дејствувањето на повеќето профашистички и колаборационистички организации и групи во Македонија.

Трудот на д-р Ѓ. Малковски под наслов Профашистичките и колаборационистичките организации и групи во Македонија 1941-1944 година претставува значајно и несомнено најсеопфатно дело со оваа проблематика.

Општа е основната оценка дека споменатите колаборационистички организации и групации никнати под закрилата на окупаторите и задскирвани зад звучните душебрижнички пароли за доброто на Македонија одат пред сè против интересите на македонскиот народ. Манипулирајќи со позитивното наследство на македонската историја отворено предавнички служат на целите на окупаторите.

Се укажува на фактот дека истите во одредени околности на окупацијата можеа да претставуваат и реална опасност за народноослободителното движење во Македонија, но во судирот со желбите и стремежите на македонскиот народ се претворија само во грст предавници, што како анахрона појава на македонската политичка сцена беа оддувани во сметот на историјата.

Според оценките на некои од цитираните во трудот документи - цитираме: “Тие се слуги на окупаторот и како такви немаат ништо заедничко со борбата на македонскиот народ; тоа се слуги на Хитлер и цар Борис, спремни за нови поделби на Македонија и на нови крвопролевања; тоа се распалувачи на народната омраза, докажани терористи, активни помагачи на Гестапо итн. итн”.

Трудот на д-р Ѓ. Малковски всушност претставува делумно преработена и корисно дополнета верзија на текстот од неговата доктор-

ска дисертација успешно одбранета на Филозофскиот факултет во Скопје во 1994 година.

Текстот содржи вкупно 235 страници.

Покрај Предговорот, Воведот и Заклучокот, во кој се изнесени основните поставки и оценки на содржината, основниот текст на трудот е распореден во 6 глави со следната содржина: Првата глава носи наслов: “Формирањето и основните белези на профашистичките организации и групи во Македонија 1941-1944 година”. Влегувајќи подлабоко во историјатот на овие организации и групи, тука се изнесени нивните основни белези и карактеристики, пред сè нивната реваншистичка и фашистичка насоченост и пред сè ангажираност во борбата против народноослободителното движење во Македонија, што несомнено ги квалификува како отворени колаборационисти на окупаторските власт.

Втората глава на трудот носи наслов: “Дејноста на профашистичките организации и групи против НО Војна”. Тука се разработени бројните форми на нивното делување пред сè во борбата против училишната младина, сметајќи дека на тој начин најуспешно ќе поделува во преобразбата на националната свест кај младите поколенија што особено ги загрижуваше.

Во третата глава се говори за спротивствувањето на окупаторот, профашистичките организации и групи на концепцијата за решавање на националното прашање од страна на Националноослободителното движење во Македонија. Посебно се обработуваат мерките на окупаторот за денационализација и асимилација на македонскиот народ: наметнување на туѓиот за Македонците бугарски, односно италијански и албански јазик, промена на личните имиња и презимиња, промената на топонимиите и сл.

Четвртата глава носи наслов: “Воените активности на профашистичките организации и групи во Македонија”. Тука се образложува и изнесува мошне важниот заклучок дека окупаторот во немоќта да се справи преку перфидиите на пропагандата се определува за воениот судир против македонскиот народ, сметајќи дека е тој единствениот пат да се справи со Македонската војска во Македонија и со сеопштиот антифашистички фронт на македонскиот народ. Во Петтата глава се говори за отпорот на македонскиот народ и на македонската младина пре сè, против сите форми на дејствување на профашистичките организации и групи што ќе резултира со неуспех и пораз на окупаторските замисли.

Шестата глава носи наслов: “Разоткривање и разобличување на профашистичките организации и групи пред населението”, тука разоткривајќи ги разните методи и средства на делување на групите ја предочува нивната спрега и истовремено повикува на пораз и пресметка со истите.

Во Заклучокот на трудот се дава доста опширен, сеопфатен и резимиран преглед на мноштвото констатации и согледувања изнесени во текстот. Се говори за невидните перфидни методи на делувањето на фашистичкиот окупатор за денационализација и асимилација на македонскиот народ, но и за нивната неможност во судирот со спротивставениот македонски народ да се наметнат како сила што ќе ја предизвика братоубиствената војна.

Баквата распределба на материјата трудот го прави мошне јасен и прегледен. Во широка сеопфатност на проблемот, авторот адекватно разлучува, ја лоцира и посочува материјата, успешно избегнувајќи ги опасностите од повторувања и непотребни оптоварувања на текстот. На тој начин е добиена мошне синтетично вообличена целина. Одговорите на поставените проблеми авторот ги прави јасни, научно убедливи и необично читливи. Би рекол, се работи за дело од историската наука мошне сериозно и успешно по методот и концепцијата на обработката.

Оваа опсежна студија за толку значајниот период од македонската историја предизвикува многустран интерес, колку по авторската истражувачка инвентивност и ерудитско познавање на достигнувањата на предходната историографија, толку и по убавите уочувања на основните прашања на нашето недалеечно минато - окупацијата и Народноослободителната војна во Македонија 1941-1944 година.

Врз база на посочената во трудот литература и многустраните релевантни првостепени архивски извори, од кои многу и сосем непознати и на туѓи јазици (германски, бугарски и др.); користена со сериозна проверка како и сумирање на богатата за овој период мемоарска литература и печат, авторот дава аргументирани судови и оцени. Во сушност низ поставениот проблем на темата, авторот ги изнесува и пошироките рамки во кои споменатите групации делуваат - окупацијата на Македонија - бугарска, италијанска и албанска.

Врз основа на грижливо, педантно и макотрпно собирање и уредно презентирање на документацијата, авторот најпрвин влегува во анализата на поважните настани и појави, да потоа го прикаже и оцени нивното историско значење. На таков начин извлечените бројни заклучоци, во основа ги дополнуваат, ги дообјаснуваат и во најголема мера ги потврдуваат досегашните сознанија на третираната материја. Така во детали, често и доста опширно, но мошне суптилно, би рекол милиметарски прецизно, се изнесува генезата, историјатот и нијансите во делувањето на поедините разгледувани профашистичкии колаборацинистички групации, од кои најголем дел уште во 1941 година ќе пливнат во Македонија заедно со окупаторите и подготвениот и најодано ќе работат во нивен интерес. Изнесувајќи ги отворените бескруполозни, често перфидно скривани делувања на сите нив, авторот оправдано нешто

понашироко го разгледува нивното делување сред македонската школска младина, преку која од страна на окупаторот била планирана и најбрзата и најефикасната денационализација на македонскиот народ.

Покрај оружената борба на македонскиот народ против окупаторот, во трудот се изнесени и т.н. спонтани, нечујни, но мошне бројни успешни форми на отпор: штрајковите на учениците против окупаторскиот школски систем, отпорот против пропагандните активности на разните фашистички групации итн. Давајќи ги општите оценки за местото и улогата на разните колаборационистички групации во Македонија, авторот прави исклучително корисна работа, кога често со мошне голема точност ги разлучува значајните суптилни нијанси и разлики во стилот и делувањето на истите. Станува на пример многу јасно кој е и како се основани и делуваат луѓето на групата околу В. Хаџи Кимов, околу т.н. Бугарски акционен централен комитет; какви се позициите на Китинчев, Ѓузелов, Чкатров, Ванчо Михајлов, Балистичката организација, Дражиќевците, Браниците, Ратниците, легионерите итн. Умешно се расплетуваат мноштвото вистински формални судири меѓу нив, но и нивната неоделена усмереност кон основната цел - докажувањето на непостоењето на македонскиот народ и нуждата да се спречи неговата Народноослободителна војна што на нивна несреќа несопирливо водеше кон слобода на македонскиот народ.

Пишуван на овој начин - умешно, документирано, со критички метод, со убаво и одмерено излагање, смели и аргументирани заклучоци, трудот на д-р Ѓ. Малковски претставува сериозно и значајно постигнување во нашата историска наука.

Растислав ТЕРЗИОСКИ